

10. Арагон Ж. Анри Матисс, роман : у 2 т. / [пер. с фр. Зониной Л.] ; Л. Арагон. – М. «Прогресс». 1973. – 472 с.

Дондюк А.М Тема рефлексивного в просторі сучасного феноменологічного знання. Розглядаються питання рефлексивного в просторі феноменологічного знання. Феноменологічні інтерпретації рефлексії в цьому контексті розглядаються, як визначена методологічна операція. Аналізується простір феноменологічної антропології в контексті сучасного знання, в частині аналізуються феноменологічні трактування рефлексивного, емоційного в досвіді дозволяють сучасній філософській антропологічній думці використовувати, практичні досягнення сучасної психології.

Ключові слова: феноменологічне знання, редукція, досвід, рефлексивність

Dondiuk A. Theme of Reflexive in the Space of Contemporary Phenomenological Knowledge

The author addressed the question of the reflexive in the space of phenomenological knowledge. Phenomenological interpretations of reflection in this context are seen as a kind of methodological operation. The article presents the analysis of the space of phenomenological anthropology in the context of contemporary knowledge. The author discusses phenomenological interpretations of the reflexive and emotional in experience that allow contemporary philosophical anthropological thought to use practical achievements of modern psychology.

The author analyzes the issue of reflexivity in the space of phenomenological psychology and existential analysis in the philosophical and anthropological context, taking into account the peculiarities of the formation of different approaches and directions, connections to previous philosophical tradition.

The author focuses on the analysis of the phenomenon of experience using the concept of reduction. It has been considered primarily the real action, which does not manifest itself in actual behavior. However it is about experienced action and for the phenomenological consciousness the notion of the reduction is used toward the world of the senses, which are known to us.

Theme of reflexivity is considered in the context of contemporary philosophical anthropological knowledge, and at the same time the author focuses on the variety of issues of phenomenological psychology and existential analysis that covers issues of ontology and epistemology, anthropology and ethics, focuses on the complex set of common principles and attitudes of phenomenological, philosophical and anthropological researches.

In the space of interaction between philosophy and psychiatry traditional philosophical problems are set up in a different and urgent way: problem of the ontological foundations of being, the criteria of validity of experience, human existence, procedures and methods of knowledge on human, boundaries and borders of understanding.

The author notes that the philosophical anthropology and phenomenological psychiatry demonstrate excellent example of interdisciplinary communication, philosophical understanding of the specific knowledge, understanding the human emotional experience as fine line between different states of consciousness. Also, this article presents reflection of the theme which suggests a permanently existing boundary on anthropological and transcendental dimensions.

Keywords: phenomenological knowledge, reduction, experience, reflexivity.

Надійшла до редколегії: 14.12.2013 р.

УДК 37.013.001(477)(091)

Л. М. Дубчак

Інститут кримінально-виконавчої служби, м. Київ

ВИХОВАННЯ ТА ПОКАРАННЯ ЯК ВИКЛИК ЛЮДСЬКОМУ ЗЛУ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ПАРАДИГМІ ВІД ДАВНІХ ЧАСІВ ДО XVII СТ.

Досліджено проблему природи «зла» в людській поведінці у міфологічній, літературній і правовій спадщині праукраїнців та у творах давніх українських філософів епохи українського передвідродження, відродження та просвітництва. З'ясовано, що для мислителів тих часів зло має місце лише в людській природі і засобом протистояння йому є добрий приклад батьків як засіб виховання. Простежено, що на основі зазначених ідей формується в зазначену епоху і своєрідне відношення до карного права.

Ключові слова: право, закон, добро, зло, виховання, карний кодекс, покарання, мета покарання, міфологічний світогляд праукраїнців, «Велесова книга», християнське вчення, «Руська правда», Юрій Дрогобич, Кирило Транквіліан-Ставровецький, Симеон Полоцький, Інокентій Гізель.

Ще на зорі зародження української нації у давньому слов'янському світогляді

панував природньоправий тип праворозуміння. Такий світоглядний орієнтир зберіг свій зміст і до сьогодні. Проте невичерпаність проблем у правовому просторі в організації досконалої правової системи, яка б зберегла людський рід від зла, а також проблема адекватного покарання змушують постійно повертати свій погляд у минуле в пошуках відповіді на питання, як вирішувалася у давній філософській традиції проблема виховання та покарання як реакції на «зло» в людській поведінці. Аналізу такої проблеми допомагає багата спадщина літературних, правових та філософських пам'яток, де відкриваються світоглядні цінності минувшини. Такі дослідження збагачують сучасну пенітенціарну філософію, яка покликана здійснювати аналіз проблем злочину та покарання у вихованні правової культури сучасної людини.

На етапі зародження української філософської думки проблема «злочину» і «покарання» не була предметом спеціального аналізу. Проте вона фігурувала в контексті вирішення проблеми природи добра і зла в людській поведінці, їх протистояння, з'ясування причин відхилення від першопочаткового абсолютного добра, виховання та значення покарання як реакції на людське зло.

Сучасне звернення до проблеми природи зла в людській поведінці, виховання і покарання як реакції суспільства на зло в контексті історико-філософського аналізу сприяє збагаченню сучасних світоглядних орієнтирів, з'ясуванню особливостей власних ментальних цінностей, які формувалися століттями, задля створення міцного світоглядного фундаменту в побудові сучасного нормативно-регулюючого інституту на гуманістичних засадах права. Таке знання збагачує теоретичну базу пенітенціарної філософії, правознавства, криміналістики тощо.

До аналізу проблеми виховання, злочину та покарання зверталися філософи всіх часів. Систематизацією таких ідей займалися А.Ф. Лосєв, В.С. Нерсисянц, та сучасні українські дослідники С.С. Сливка і Н.Ю. Мельничук. Проблема злочину і покарання достатньо аналізувалася у українській гуманістичній філософії Нового та Новітнього часу.

Об'єктом актуального дослідження є філософський аналіз проблеми природи зла в людській поведінці в контексті протистояння добру як вічній сутності, виховання та покарання в давній українській філософській традиції. Метою дослідження є аналіз актуальної проблеми у праукраїнській міфологічній, правовій та літературній спадщині («Велесова книга», «Руська правда», «Повчання» Володимира Мономаха) та ранніх філософсько-правових концепціях доби передвідродження, відродження та Просвітництва (Юрій Дрогобич, Кирило Транквіліан-Ставровецький, Симеон Полоцький, Інокентій Гізель). У зв'язку з цим, задачею дослідження є звернення до аналізу міфологічного світогляду праукраїнців, світоглядних цінностей княжої доби та доби українського передвідродження, відродження та Просвітництва на проблему природи злодіянь, виховання та покарання.

Міфологічний світогляд слов'ян вирізнявся особливим відношенням до світу, природи, людини, суспільства, їхнього гармонійного співіснування. У міфах викладалася історія Космосу, упорядкування Всесвіту, облаштування навколишнього і людського світів. Основна мета давніх міфів полягала у нормативному регулюванні поведінки членів громад через закріплені у повір'ях і забобонах норми життя.

У слов'янській міфологічній системі, як і в давньогрецькій, присутнє було уявлення про «долю» як встановлений світопорядок (в давньогрецькій мові існував термін «діке», а в слов'янській – «судьба»). Однак в давньогрецькому світосприйнятті доля визначалася як непорушний закон. В той же час слов'яни вірили в те, що на долю можна впливати. Тому, згідно слов'янського світосприйняття, дотримання світопорядку забезпечується втручанням людини (її вольовими діями). А втручання в долю не завжди означає благі наміри.

У давньому збірнику молитов, легенд та оповідань про давню слов'янську культуру «Велесова книга» джерелом світопорядку названо три начала – Нава, Права і Ява (Нава – світ померлих, потойбічний світ; Права – закони, порядок; Ява – реальний світ).

Згідно давнього слов'янського міфологічного уявлення, який змальований в творі,

система нормоутворення в людському суспільстві мала божественне походження. Дажбог створив яйце, «що є світ – зоря, яка нам сяє». «У тій безодні він повісив землю, щоб там удержувалася», де уклав Права, по яким, «як пряжа», «тече Ява, яка творить людське життя». [2] Звідси, реальне життя, згідно міфу, твориться законами по Праву, укладеному Дажбогом. Від Права і Яви, згідно міфології, йде третє начало – Нава. Зі світу померлих душі пращурів, які злилися з богами восдино, спостерігають за світом живих, слідкують чи бережуть світ Права, Яви та Наву. Зло береться там, де людина починає марнувати сили, дані Богом, і не берегти Праву, Наву і Яву. Таким чином, породжений від Бога закон, порядок в цьому світі може бути порушений лише по вині людини. Жити за законом, згідно давньослов'янського міфу, – це велика відповідальність. Тут не достатньо лише слова. В міфі йдеться, що заявляти лише про свої права – це ще не добро. Людина здатна наблизитися до першородного добра лише справами своїми, які мають збігатися зі словом.

В світогляді давніх слов'ян, про що переконливо говорять міфи, носіями зла були варяги – «злий рід». У «Велесовій книзі» розповідається, що злославні часи почалися, і злочини поширилися повсюдно, коли «Русь була побита рукою ворожою» [2]. Таким чином, істинно слов'янський рід перевівся від експансії зла, втіленням якого була «зла сила» варяг.

Юснатуралістичне світорозуміння в праукраїнській свідомості мало місце і в епоху Київської Русі, навіть за умов поширення нових світоглядних цінностей в добу християнізації.

Княжу добу прийнято характеризувати як епоху високої етико-гуманістичної спрямованості, що відбилася на правовій культурі, яка породила звичаєве право, правову ідеологію, писане державне право, живе право, судочинство тощо, та орієнтували на демократизм, вищі цінності моралі, в основі яких покладений принцип справедливості, поваги до людини.

Природноправове праворозуміння праукраїнців в княжу добу визначалося уявленням про надлюдське походження добра, права. А саме, християнське вчення вчило, що джерелом і началом порядку в світі і в соціумі є сфера буття Бога, який в свою чергу, був втіленням всіх благ і чеснот. Біблійні заповіді, відповідно, формували особливу мораль, відповідний погляд на проблему добра і зла.

Зло, згідно християнства, міститься в людській природі. В «Слові про закон і благодать» Іларіон Київський назвав людство як «посудина скверная» [6]. Проте питання: звідкіль деякі люди схильні до зла, в давній культурі праукраїнців в християнському вченні мало своє пояснення.

Мораль християн формувалася під впливом віри в Бога, історія якого була покладена в сюжет Святого письма. Добра людина, за християнським вченням є результатом доброго виховання на власному прикладі. Цю ідею виносить притча про сіяча, згідно якої якщо посіяти зерно не в придатному ґрунті (витоптаному, каменистому, обезводненому), то врожаю не буде, а якщо посіяти в добру землю – то уродить стократно.

Зло ж, згідно християнства, – результат недоброго прикладу. В Євангелії від Луки говориться про спадковість злої породи від собі подібних: «Дерево з плоду свого пізнається». «Нема доброго дерева, що родило б злий плід, ані дерева злого, що родило б плід добрий. Кожне ж дерево з плоду свого пізнається... Добра людина із доброї скарбниці серця добре виносить, а лиха із лихої виносить лихе. Бо чим серце наповнене, те говорять уста його!» [1].

Розуміння суто людської природи зла поставило на відповідний рівень проблему виховання. Неодноразово в біблійних книгах (це можна зустріти в приповідях Соломонових) звучить «Послухайте, діти...», «Послухай, мій сину...» тощо. «Наука матері», «научення батька», «батькова заповідь». Це підкреслювало особливу роль виховання в житті «синів» та «дітей». Батьки, в свою чергу, визнавалися джерелом моралі.

У питанні виховання християнська мудрість була відверто суворою, оскільки наполягала, що навчання мудрості – це не лише добре слова. В «Книгах приповістей Соломонових» йдеться: «Не стримуй напучування юнака – коли різкою виб'єш

його, не помре: ти різкою виб'єш його, і душу від шеолу врятуєш» [1, глава 23].

Таким чином, згідно християнського вчення, під впливом якого формувалася давньоруська мораль, вічна природа добра, яка лежить в основі природного права, порушується втручанням зла, джерелом якого є людина, а подолання останнього можливе через добрий приклад та суворе виховання батьків.

Природноправове праворозуміння, яке зводилося до розуміння божественної природи права, лягло в основу правової культури Київської Русі, що закріпилося в тодішніх правових документах. Ще в збірці стародавнього руського права «Правда Руська», складеній на основі звичаєвого права, посилаючись на Соломона, сказано: «Від Бога дано вам владу і сила ваша від Всевишнього» [11]. Проте право не здатне захистити саме себе у грішному людському світі.

Людина схильна відхилитися від Божого шляху, та йти шляхом зла (вбивство, крадіжка, намовництво тощо). В «Правді Руській» сказано: «Одні з людей через нерозуміння добра щиро помиляються, а інші, хитруючи, спокушаються, а ще інші златолюбства ради корчмарюють» [11]. Саме такий документ як «Правда Руська» став своєрідним карним і карно-поцесуальним кодексом, щоб стати на захисті вищих гуманістичних цінностей – життя, здоров'я і майна.

Філософський зміст «кари» в княжу добу визначався принципом справедливості. Про цінності справедливості в «Правді Руській» сказано: «Бійтеся, хто не судив справедливо, не охороняв Закону Божого, не був під його повелінням; бійтеся, бо скоро настане вам випробовування і суд суворий буде над владуючими, бо менші заслуговують милості, сильні ж випробовані будуть» [11].

Однак гуманістичні принципи справедливості в карному праві княжої доби були ще в розходженні з гуманістичними принципами щодо захисту цінностей життя. Аж до часів правління Ярослава Мудрого безконтрольно панувала кровна помста. Жадоба відплатитися за кривду була абсолютно визнаною і мала своє офіційне зезволення. Правового статусу вона набула ще за князювання Володимира Великого. Навіть ще в «Руській правді» було сказано: «Коли уб'є муж мужа, то помститися має брат убитого, чи батько або син, або брат старшого сина, або інші брати» [11]. Проте Ярослав Мудрий обмежив кровну помсту, надавши їй характеру державної інституції апробованої і контрольованої державою, коли вона повинна здійснюватися за вироком суду і свідченнями свідків. І лише за правління синів Ярослава Мудрого та його воєвод кровну помсту відмінили.

Розвиток правового світогляду у карному праві у добу Київської Русі йшов у напрямку все більшої гуманізації: від заборони карної помсти до відміни смертної кари. В «Повчанні Володимира Мономаха...» вже говорилося: «Ні правого, ні винного не можна вбивати чи повелівати вбивати: якщо хто й буде гідний смерті, то не можна губити душі християнства» [9].

У винесенні покарання згідно «карного кодексу» в княжу добу на високий рівень був поставлений принцип справедливості, що знайшло місце в проголошенні декларації: «покарання як реакція на злочин повинно було бути обов'язковим». В «Правді Руській» сказано: «Убогого не можна помилувати, тому що зло має бути відплачене злом» [11], а в збірнику афоризмів «Бджоли» сказано: «Ні в риб голосу, ні в непокараних добрих справ не шукай» [5].

Отже, карне право доби Київської Русі зазнало своєї еволюції під впливом закріплення гуманістичних християнських цінностей. Визнаючи, божественну природу добра, в давньоруські часи підкреслювалася суто людська природа зла, вплив на який можливий через контрольовані державою шляхи покарання як конкретно визначені заходи впливу на «злу поведінку». Позитивним зрушенням в напрямку гуманізації карного права стали заборона кровної помсти та смертної кари.

Проблема співвідношення добра і зла в людському і суспільному житті, та покарання як реакції на людське зло, була актуальною і в наступні епохи, зокрема в епохи першого українського передвідродження (XIV – XV ст.) та відродження (XVI – XVII ст.). Як і за часів Київської Русі, в цю добу мало місце уявлення про початкове добро, яке йшло від Бога і закріпилося в природному праві.

У вступі до книги «Прогностична оцінка 1483 року» Юрія Дрогобича сказано: «Все у підмісячному світі живе за законами неба; нами керують також (хто заперечить!) зірки» [4]. Оскільки обшири неба для людей є незбагнено великі, то очима це не осягнути. Проте розумом це можливо через принцип причинно-наслідкового зв'язку (за наслідком дізнаватися про причини, а з причин – про наслідки). Однак людина схильна відхилитися від добра. Така проблема не могла стати поза увагою філософів цієї доби.

Один із найбільш визначних книжників XVII ст. Кирило Транквіліан-Ставровецький в трактаті «Про створення людини, яка малим світом називається» здійснив потрактування проблеми співвідношення добра і зла в людській поведінці в зв'язку з характеристикою фізичної будови людини.

На думку філософа, людина є Божим творінням. Вона створена з двох різних сутностей: тіла і душі. Душа є невидима, розумна і невмируща, а вкладає в тіло Божим подихом, після чого вона розчинилася в тілі. Душа оживляє і рухає тіло п'ятьма почуттями (смак, запах, слух, зір та дотик). Людина приймає відчуттями видимі й невидимі сутності. Тіло ж складається з чотирьох елементів (плоть, кров, дихання, тепло). Йому не належать невидимі сутності, такі як душа, ангел, премудрість та інше [12].

Людина, на думку філософа, складом своїм схожа до всіх створінь світу: до землі – плоть, до води – кров'ю, диханням – до повітря, теплом – до вогню, до дерева – природною силою, до тварин – злістю і похиттю, до неістот – нігтями і волоссям. Однак вищою цінністю людини є розум та свідомість, котрими вона здатна вирішувати чи творити зло, чи творити добро.

В людині, як пояснював Транквіліан-Ставровецький, від Бога є її верхня частина – голова, мозок, де поселився розум, який є невидимий, свідомий, безсмертний, вічний, всерозуміючий. Це є найвизначніша сила душі і зразок та образ Бога. Вищими силами розумної душі є воля, пам'ять, доброта, думка, розум, хитрість, мрії, міркування, радість, любов тощо. Основна мета розуму, що живе в смертному тілі, поєднатися волею своєю з Богом і ангелами. І саме тоді навіть по залишенню тіла душа людини залишається з Богом [12].

Однак розум може відлучити себе від Бога та від доброти останнього. Цим душа людини схиляється до злого, як падший ангел. Звісно, душа по смерті дістанеться до вічної темноти, де буде у неволі бісівських сил. «Немає спільного у тьмі з світом і у зла з добром» [10].

Таким чином, згідно К. Транквіліана-Ставровецького, єдність двох протилежних сутностей в людині – душі і тіла – відповідно продукують дві протилежні сили добра і зла, що означає неможливість коли-небудь позбутися негативного, яке несе в собі «зло». Відповідно, актуальна епоха, як і в давні часи, продовжила розвивати ідею виховання, розглядаючи його як єдиний засіб у подоланні злих схильностей людини.

Педагоги, філософи цієї доби звертали увагу на те, що основними причинами зла є неправильне виховання і, в першу чергу, злий приклад сім'ї (батька та матері). Симеон Полоцький в трактаті «Обід душевний» і «Вечеря душевна» поучав, що від матері та батька повинне складатися виховання. Якщо потурати злу в маленькій дитині, то виросте вона ще з більшим злом. І тоді «юнак на шляху своєму, якщо і постаріє не відступить з нього, бо, як посудина глиняна, якщо новою шевського вару нап'ється, вже ніколи не відмиється. Так людина, посудина глиняна, норів, що сприйме в юності, зберігає до смерті» [9; с. 97].

На думку філософа, надзвичайно складною проблемою для людини є той випадок, коли діти виховуються у злих батьків, адже діти ще з пелюшок навчаються злонравності і лихослів'ю. І тоді не можна чистоту в собі зберегти, якщо діти з самого дитинства бачать, чують і роблять зло без заборони із самого народження.

Виховання дітей від злих намірів, згідно Симеона Полоцького, повинно бути суворим. В своєму трактаті «Обід душевний» і «Вечеря душевна» філософ писав: «Не відмовляйте дитину карати, тому що, коли палицею б'ємо її, не помре від неї, ти ж таким чином, б'ючи її палицею, душу її врятуєш від злої смерті» А хто шкодує палицю, той цей виявляє нелюбов до свого сина. «А люблячи, ретельно карає» [9; с. 97].

Таким чином, у філософсько-правовому вченні Симеона Полоцького проблема виховання вирішувалася через необхідність доброго прикладу батьків та покарання як суворої реакції за злу поведінку.

Бароково-світоглядно-філософська традиція чи то ера українського Просвітництва продовжила порушувати проблему подолання зла в людській поведінці через виховання та покарання. Можна це прослідкувати у філософських системах інтелектуального кола Києво-Могилянської академії (1632-1817)

Так, у філософії видатного філософа, професора, ректора Києво-Могилянської Академії Інокентія Гізеля («Твір про філософію») проблема початкового зла займала суттєве місце. Філософ у своїй концепції дав пояснення його природи.

На думку Гізеля, в універсамі є три види потягу – природний, потяг до збереження (тваринний) або чуттєвий, та розумовий. Природний потяг – це певна схильність людини до здобуття собі відповідного й уникнення невідповідного. Чуттєвий потяг – це така потенція чуттєвої душі, завдяки якій жива істота схиляється до спрямування на чуттєве задоволення і до уникнення чуттєвого страждання. Цей потяг має два різновиди: той, що пов'язаний з бажанням, та той, що пов'язаний з гнівом. Той, що пов'язаний з бажанням виявляє себе у зв'язку з прагненням до добра й уникнення зла. А той, що пов'язаний з гнівом, виявляє себе з прагненням до прикрого блага, що пов'язаний з бажанням прикrostі й утруднення. Гізель приводить в приклад собаку, яка прагне їжі: якщо присутній охоронець, то вона не наслідиться чіпати їжу, навіть підійти до неї, щоб не наразитися на покарання. «А якби не було охоронця, його спонукав би на це потяг, пов'язаний лише з бажанням» [3].

Для Гізеля об'єктом як потягу, який пов'язаний з бажаннями, так і потягу, який пов'язаний з гнівом, є серце, яке перебуває під впливом обох афектів, «бо внаслідок гніву відбувається кипіння крові поблизу серця – з причин радості воно розширюється, з нагоди суму – стискається» [3].

У філософській системі Гізеля зло в людині не має самостійної субстанції. Воно існує поряд з добром і несе в собі властивості добра. На думку філософа, не буває злого без доброго, бо в кожному злому вчинку виявляється «сутнє». Суб'єкт зла, носій зла «є сутнім, а тому як такий він є добром, у всякому разі на підставі трансцендентального добра, яке впливає із значення сутнього, оскільки воно є таким, що існує. Звідси буває, що те, яке вважається найгіршим, завжди відкрите для якогось розуміння доброго» [3].

Вирішення проблеми співвідношення добра і зла в єдиній сутності по особливому змусило поглянути Гізеля на проблему «що є для злочинця бажаним: буття чи небуття».

Всяке сутнє, за Гізелем, є добрим, а добре є бажаним. Філософ спробував з'ясувати, що для засуджених є більш бажаним — буття чи небуття. Іноді засуджені краще воліють смерті (небуття), ніж бути поряд з труднощами. Вибір, як твердить Гізель, може бути будь-який правильним, якщо відбувається на користь морального добра. Навіть бажання небуття, яке нібито несумісне з Божим ученням, якщо воно на користь морального добра, є все ж моральним, справедливим і почесним добром. Адже, за вченням Бога, більш сумісним є небуття, ніж буття (мабуть, тому, що земне буття є тимчасовим).

В своєму філософським вченні І. Гізель наводить аргументи, за якими для засуджених краще було б «буття», ніж «небуття». Адже те є кращим, чого можна бажати. Бажати можна лише буття, на відміну від небуття. Сутність має лише те, що має значення бажальності, бо воно має значення добра.

Засуджені все ж мають сутність, а тому й значення бажальності. Однак сутність засуджених пов'язана з подвійним лихом, яке їх мучить. А коли б злочинців не було, тобто вони набули стану небуття, то вони не мали б ніякої сутності, а тому ніякого добра, а отже, й жодного значення бажальності.

В сутньому простежується одночасна присутність добра і зла. Той «суб'єкт, що називається злом, є сутнім, а тому як такий він є добром» є цінним у тому розумінні, що людина, яка скоїла зло, не вичерпується цим вчинком, не тотожна скоєному нею злочину. Правосуддя, на думку Гізеля, має здійснюватися стосовно відповідного злочину, а не людини. Адже ця людина є одночасно, принаймні потенційно, і носієм добра.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна відзначити, що концепція виховання та покарання на етапі зародження української філософської парадигми формувалася під впливом міфологічного та релігійного світогляду праукраїнців. Слов'янська міфологія в контексті юснатуралістичного світосприйняття породила уявлення про божественну природу добра, Права, які протистоять злу як суто людському феномену. В християнському вченні розкривалася ідея діалектичної єдності та боротьби добра і зла як божественного і земного, вічного і плінного. В умовах культурного наступництва формувалася праукраїнська філософська парадигма щодо проблеми виховання та покарання, що відобразилося на правовій культурі княжої доби та наступних історичних епох.

Проблема виховання та покарання зайняла важливе місце в ранній українській філософії поряд з проблемою зла в людському житті. У філософських системах епохи українського передвідродження, відродження та Просвітництва увага зверталася на можливість викорінення зла з людського життя. Це мало місце у філософії Кирила Транквіліана-Ставровельського, Симеона Полоцького та інших, де суттєва увага приділялася доброму прикладу батьків та суворості у вихованні.

Подальші дослідження планується провести у напрямку вивчення проблеми виховання та покарання на наступних етапах розвитку української філософської думки.

Бібліографічні посилання:

1. Біблія, або Книга Святого писма Старого і Нового Заповіту. – К. : Нове життя, 1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bible-lessons.in.ua/old/book20/gl23.html>
2. Велесова Книга. Веди України-Русі / С. В. Піддубний. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 288 с.
3. Гізель Інокентій Твір про філософію : вибрані твори в 3-ох томах / Інокентій Гізель. – К.-Л. : Свічадо, 2012. – Т. 1–3
4. Дрогобич Ю. Вступ до книги «Прогностична оцінка 1483 року» / Ю. Дрогобич // Українська література XIV – XVI ст. – К. : Наукова думка, 1988. – С. 444.
5. Збірник афоризму «Бджоли». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aphorism.org.ua/subrazd.php?rid=1&sid=48>
6. Іларіон Київський Слово про закон і благодать [Електронний ресурс] / Іларіон Київський. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/oldukr/ilarion.htm>
7. Кониський Г. Філософія надприродна, або метафізика / Г. Кониський ; редкол. І.С.Захара та ін. // Філософські твори : у 2 т. – К. : Наукова думка, 1990. – Т. 2. – С. 510-548.
8. Мельничук Н. Ю. Категорії «злочин» та «покарання» у співвіднесенні з поняттям «вільної волі» у контексті класичної філософської парадигми / Н. Ю. Мельничук // Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ. – № 3. – 2009. – С. 326–336.
9. Повчання [Володимира Мономаха за Лаврентіївським списком] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/pvlyar/yar09.htm>
10. Полоцький Симеон «Обід душевний» і «Вечеря душевна» [Текст] / С. Полоцький // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / упор. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – С. 95–99.
11. Правда Руська. [Переклад зроблено за виданням: Правда руська. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій. Склав та підготував до друку проф. С. Юшков. – К. : ВУАН, 1935. – Редакція IV. – С. 137-144. (На основі тексту Архівної комісії АН СРСР, №240, Новгородський 1-й літопис XV ст.)] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr51.htm>
12. Транквіліан-Ставровельський К. Про створення людини, яка малим світом називається / К. Транквіліан-Ставровельський // Зерцало богослов'я. Пам'ятки братських шкіл на Україні. – К., 1988. – С.226–239.

Дубчак Л. М. Воспитание и наказание как вызов человеческому злу в украинской философской парадигме от древних времен до XVII в.

Исследована проблема природы «зла» в человеческом поведении в мифологическом, литературном и правовом наследии праукраинцев и в произведениях древних украинских философов эпохи украинского передвозрождения, возрождения и просвещения. Выяснено, что для мыслителей тех времен зло имеет место только в человеческой природе и средством противостояния ему есть хороший пример родителей как средство воспитания. Прослежено, что на основе указанных идей в указанную эпоху формируется и своеобразное отношение к уголовному праву.

Ключевые слова: право, закон, добро, зло, воспитание, уголовный кодекс, наказание, цель наказания, мифологическое мировоззрение праукраинцев, «Велесова книга», христианское учение, «Русская правда», Юрий Дрогобыч, Кирилл Транквиллиан-Ставровельский, Симеон Полоцкий, Инокентий Гизель.

Dubchak L. Education and punishment as a challenge to human evil in Ukrainian philosophical paradigm from ancient times to the XVII century.

The object of the present study is philosophical analysis of the nature of evil in human behavior in the context of conflict with good as the eternal nature, education and punishment in ancient Ukrainian philosophical tradition. The aim of the study is to analyze the current problems in the pre-Ukrainian mythological, legal and literary heritage and early philosophical and legal concepts of pre-renaissance, renaissance and enlightenment. In this regard, the task of research is to address to the analysis of ancient Ukrainians mythological outlook, and conceptional values of princely ages and the era of Ukrainian pre-renaissance, renaissance and Enlightenment to the problem of the nature of crimes, education and punishment.

The problem of the nature of good and evil in human behavior in mythological, literary and legal heritage of ancient Ukrainians and in the works of ancient Ukrainian philosophers of pre-renaissance, renaissance and enlightenment.

The conditions of formation of natural and legal type of thinking were analyzed at the stage of the Ukrainian nation development that was demonstrated in the old book of prayers, legends and tales about ancient Slavic culture «Book of Veles». The heart of the ancient Slavic mythology is based on the idea of the divine origin of society, law, good and human nature of evil.

The natural and legal thinking took place in the times of Kievan Rus Ukrainian pre-renaissance, renaissance and enlightenment, which was formed under the influence of Christianity. This was reflected in the legal culture of the princely ages (Criminal Code «Russian Truth») and philosophical teachings of the next epoch (G. Trankvilian - Stavrovets'kyi, Yuriy Drohobych, G. Konyskiy et al.).

It was found that for the thinkers of those times the evil has a sense only in human nature. The means of confrontation to evil is a good example of parents and strict upbringing to overcome evil. It was in the Christian doctrine, and Ukrainian culture was formed under its influence in the philosophical concept of G. Simeon Polock.

It was traced that based on these ideas in the mentioned period, the peculiar relation to criminal law is formed. At the princely age the philosophical content of penalty was determined by humanistic orientation and the principle of justice. It was reflected in the abolition of blood vengeance and death.

Keywords: law, right, good, evil, education, penal code, the punishment, the purpose of punishment, mythological outlook of ancient Ukrainians, «Book of Veles» Christian doctrine, «Russkaya Pravda» Yuriy Drohobych, Cyril Trankvilian - Stavrovets'kyi, Simeon Polotskiy, Innocent Gisel.

Надійшла до редколегії: 12.12.2013 р.

УДК 1:316.3

Г. О. Дьяковська

Донбаський державний педагогічний університет

НАРАТИВІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Розкриваються концептуальні можливості проблеми наративізації соціальної пам'яті. Автор виходить з визначення соціальної пам'яті як механізму відбору, кодування і збереження інформації. Розглянуто основні характеристики та особливості наративу як форми соціальної пам'яті.

Ключові слова: соціальна пам'ять, наратив, соціальна спільнота, самоідентифікація.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Дослідження проблеми наративізації соціальної пам'яті і наративу як форми буття соціальної пам'яті є актуальним у соціально-філософському, філософсько-теоретичному, пізнавально-інформаційному, методологічному аспектах. У сучасному світі проблема соціальної пам'яті має декілька аспектів актуалізації. По-перше, в умовах перехідного суспільства інтенсифікуються і набувають інколи руйнівного характеру процеси зміни історичних пріоритетів, зміни або, точніше, «переписування» історії. По-друге, в умовах глобалізації прискореними темпами змінюється суб'єктний склад носіїв соціальної пам'яті, розмиваються межі державних кордонів, формуються різноманітні форми ідентичності, з іншого боку, відбувається неконтрольована передача інформації. По-третє, внаслідок лінгвістичного повороту набуває поширення концепція наративізації соціальної пам'яті.

Соціальні зміни й трансформації у сучасному світі вказують на формування нового типу соціальної реальності, яка базується на інформаційних потоках та інформаційних мережах. Схожі зміни відбуваються і з соціальною пам'яттю. Саме